

PROBLEMA RĂULUI ÎN TEOLOGIA ORTODOXĂ

TEODOR GEȚIA
Absolvent Master

Problema răului, a ierarhiilor cerești și a întregii creații a fost mereu controversată și de actualitate în tradiția patristică. Judecata de Apoi și cea de a Doua Venire a lui Iisus Hristos reprezintă biruința finală a binelui, deși nu este întotdeauna limpede cum se va realiza această victorie. Potrivit cu învățăturile primilor Părinți bisericești, răul nu are un ipostas propriu, cu atât mai puțin într-un viitor eshatologic, ci el există ca pervertire a binelui, născut din proasta întrebuintare a liberului arbitru și din invidia Satanei. Sf. Maxim Mărturisitorul afirmă că: „răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are în nici un fel ființă sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. (...) Ci, ca să-l cuprind într-o definiție, voi spune că răul este abaterea lucrării sădite în fire de la scopul lor și altceva nimic. Sau iarăși, răul este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăți greșite.” Se distinge astfel un aspect întreit al lucrării răului: de abatere, de mișcare nesocotită și de scop.

În tratatul său despre demonologie, N. Matsoukas ne înfățișează și el legătura strânsă dintre latura eshatologică a iconomiei mântuirii și parcursul istoric al creației și al energiilor divine. În acest sens, Cartea Facerii și Apocalipsa se află într-o corelație perfectă. Matsoukas este împotriva oricărui maniheism sau dualism arătând că natura creată a tuturor lucrurilor nu a preexistat ci a fost creată prin energiile dumnezeiești din nimic, tot Dumnezeu fiind Acela care o va susține la nesfârșit. Toate s-ar sfârși în nimic, dacă Dumnezeu și-ar retrage energiile Sale. Astfel, „primul capitol al Facerii consemnează creația, în timp ce Apocalipsa slăvește creația din nou a omului. La început (prin creație) se împlinește biruința asupra nimicului și a haosului. La sfârșit (eshatologia) se împlinește nimicirea puterilor diavolești.”. Astfel, vedem că în doctrina corectă a Sfinților Părinți, sunt depășite concepțiile dualiste ale filosofiilor, demonologia de tip dualist în care răul este atribuit materiei și toate curentele gnosticizmului care tind să reapară mereu pe parcursul istoriei. Nu întâmplător ni se spune în repetate rânduri în primul capitol al Facerii că toate sunt bune și bune foarte. În general gnosticii au o

viziune de tip dualist asupra lumii, o sinteză între elemente ale altor tradiții, o doctrină de tip ezoteric (pentru cei inițiați), un dualism între bine și rău ca realități ontologice ale lumii (două divinități absolute pentru bine și rău). Problema generală a gnosticismului este aceea că există mai multe principii creatoare, printre care și unul al răului sau al lumii materiale. Vedem acest lucru și la Marcion, ca reprezentant al gnosticismului creștin, care vorbea despre un Dumnezeu al Vechiului Testament ca sursă a răului și un Dumnezeu bun al Noului Testament.

Doar un principiu absolut poate genera ființarea. Dumnezeu, fiind binele absolut, nu poate crea ceva contrar. Ar rezulta două principii și acesta ar fi un nonsens deoarece Absolutul nu poate fi decât Unul. Rezultă că întreaga creație este bună, că răul nu este în esența lucrurilor. Ca și creștini ne delimităm de orice concepție de tip platonice care vede în materie o temniță a spiritului. Tot la Platon găsim ideea de *daimoni*, ca intermediari între zei și oameni, ca unii ce intervin în lume și provoacă răul. De altfel este evident faptul că majoritatea ereziilor apărute în decursul veacurilor au adoptat într-o oarecare măsură idei platonice sau neoplatonice. Nu degeaba afirma și Tertulian că toții ereticii îl iubesc pe Platon.

Așadar, potrivit învățaturii Părinților răsăriteni, Dumnezeu este singurul Creator și întreaga Creație a fost creată bună. Toate au fost create din neființă de Dumnezeu, deci nu sunt deoființă cu Creatorul. Tot ce ființează, fiind creat de Dumnezeu, e dependent de Dumnezeu. El susține întreaga creație. Dumnezeu singur e liber de orice dependență. Este imuabil și incapabil de a face răul. Din aceasta reiese că Satana este o ființă creată, nedesăvârșită, capabilă de a face răul și prin urmare nu este ca Dumnezeu. În această ordine a Creației, Dumnezeu a conceput mai întâi Puterile îngerești și cerești. Așadar atât Satan cât și ceilalți îngeri căzuți au fost creați inițial buni și subordonați lui Dumnezeu deoarece Dumnezeu după ființa Sa este bun și nu poate fi niciodată făcătorul răului. Răul, potrivit învățaturii ortodoxe, este un lucru bun pervertit. El nu are niciodată ipostas propriu. Revenind la îngeri, ierarhic, aceștia sunt deasupra oamenilor. Sunt primii creați însă omul deține superioritatea ontologică deoarece el este rostul și încununarea întregii creații.

Îngerul e doar un slujitor în ordinea stabilită de Dumnezeu, pe când omul este și stăpânitor. Vedem această menire a lor din diferite pasaje scripturistice precum acesta: „mii de mii (îngeri) Îi slujeau și miriade de miriade stăteau înaintea Lui”. Cuvântul înger înseamnă sol, vestitor și anume a

voinței divine iar acest nume nu desemnează ființa ci responsabilitatea lor. Sf. Dionisie Areopagitul în tratatul său despre ierarhia cerească ne face o descriere a celor nouă cete îngeresti și regăsim astfel aici această idee de ordine menționată mai sus. Vedem aici că ideea de ordine a fost mereu prezentă în gândirea societăților tradiționale. Doar omul modern a renunțat la această idee, el nu mai crede în nici o ordine, vede totul ca pe un accident, ca pe o întâmplare născută din haos sau din hazard. Pe lângă faptul că această gândire este una demonică, denotă și o lipsă de profunzime în gândirea omului modern, deoarece să atribuim o notă de hazard pentru tot ce nu înțelegi nu poate fi decât semnul unei gândiri superficiale.

Sinodul VII ecumenic de la Niceea a hotărât că îngerii se pot reprezenta deoarece nu sunt făpturi cu totul netrupești. În general, viziunea Părinților răsăriteni a fost că îngerii au o anumită corporalitate, doar Dumnezeu fiind spirit pur. Sf. Ioan Damaschin învață că orice făptură în comparație cu Dumnezeu are corporalitate și e material. În Apus, în special după Renaștere, s-a ajuns la o viziune excesiv antropomorfizată în care îngerul apare ca o ființă foarte feminizată. Această viziune este contrară Revelației divine care prezintă mereu îngerul ca pe un soldat sau luptător, dar în orice caz într-o manieră sobră, bărbătească. În Cartea lui Iov găsim relatarea conform căreia „îngerii sărbătoreau când Dumnezeu a făcut stelele”, deci putem afirma că aceștia au fost creați înaintea lumii materiale. Prin urmare, este adevărat că și căderea unor îngeri, în frunte cu Satan, a avut loc tot înainte de crearea lumii văzute. Satan (Shatan) apare de 36 de ori în Noul Testament și înseamnă potrivnicul lui Dumnezeu. Termenul de diavol (dia+vallo) a dezbinat, a învrăjbit sau tatăl minciunii (Ioan 8,44) îl regăsim de 34 de ori în Noul Testament. Despre cum s-a petrecut evenimentul căderii găsim relatări în Cartea apocrifă a lui Enoh, unde apare ideea că Satan este primul creat și din această cauză refuză să i se închine omului ca unei creaturi inferioare lui. Ulterior apare și dorința de răzbunare împotriva omului. Despre căderea îngerilor mai găsim relatări și în Evanghelia apocrifă după Ioan. În orice caz Satan este o realitate personală, este invidios pe fericirea omului, își urmărește planul său contrar voinței divine și este responsabil pentru intrarea răului în lume.

„Prin adevărul Revelației divine, prin mintea sa sfântă, sobornicească și apostolică, Biserica învață că duhurile răutății, făcute de Bunul Dumnezeu, la început au fost îngeri buni, însă mai apoi, prin propria lor voință, au căzut de la El și de la adevărul Său veșnic. Singuri s-au transformat devenind răutate,

minciună și izvorul păcatului.” Sf. Maxim Mărturisitorul ne învață și el că „nici dracii nu sunt prin fire răi, ci prin reaua întrebuintare a puterilor firești s-au făcut răi.” Andrei Pleșu, în tratatul său despre îngerii, afirmă că „căderea îngerilor e un refuz al statutului creatural. Boala demonică prin excelență este fascinația de sine”. Referitor la aceasta, Sf. Ioan Casian ne învață: „Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu și împodobit cu toată virtutea și înțelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa. De aceea s-a socotit pe sine întocmai ca Dumnezeu”. Căderea îngerilor s-a petrecut o singură dată și este ireversibilă. Nu mai există posibilitatea de recuperare a acestor îngerii căzuți. Pentru îngerii problema alegerii s-a ivit o singură dată, pe când noi oamenii ne confruntăm cu ea clipă de clipă până în momentul morții. Sf. Ioan Damaschin spune că „după cădere, pentru ei, nu mai este pocăință, după cum și pentru oameni nu mai este pocăință după moarte”.

A urmat apoi căderea omului. Adam și Eva au avut un trup spiritualizat (pe care o să-l avem și noi în eshaton). Au fost creați într-o stare de pruncie duhovnicească având potențialitatea să crească la măsura bărbatului desăvârșit. Însă și-au întors fața de la Dumnezeu. Au văzut că pomul e plăcut la vedere și atunci a început să se producă căderea deoarece fața lor nu mai era ațintită spre Dumnezeu. Era îndreptată spre lumea materială, pomul era lumea, realitatea biologică și nu mai erau atrași de cele duhovnicești. I-au întors spatele lui Dumnezeu, gest pe care îl repetăm și noi zilnic, alegând în locul frumuseții dumnezeiești realitatea amăgitoare a acestei lumi. Dumnezeu a creat lumea și omul din iubire. Deși a văzut că omul va cădea, El a dorit din iubirea Lui nemărginită să ne aducă de la neființă la ființă. A vrut să-și extindă iubirea de Tată și asupra noastră. A vrut să devenim și noi fii Lui după har. Fiecare om vine în existență conform rațiunilor divine (logoi) care au existat în sânul Treimii dinainte de veacuri. Răul nu este justificat prin această viziune deoarece chiar dacă Dumnezeu vede ce se poate întâmpla, El nu determină. Sf. Ioan Damaschin afirmă în Dogmatica sa că este mai bine a exista (chiar rupt de Dumnezeu) decât a nu exista deloc. Nu Dumnezeu este cel ce face răul (chiar și în cazuri de boală sau molimă sau oricare alt rău), ci răul este o consecință a păcatului. Prin acesta, se produce o îndepărtare de Dumnezeu și o ieșire de sub protecția Lui. Putem spune că atunci când păcătuim Dumnezeu își I-a mâna de pe noi. Pedepsele sunt de fapt auto-pedepse. Sunt o consecință a patimilor noastre pervertite (deoarece contrar unei viziuni maniheice, și patimile au fost

create bune). Există de mii de ani, începând cu căderea omului, o anumită iraționalitate a patimii. Continuăm cu același mod destructiv deși vedem că nu suntem împliniți iar a fi neîmplinit înseamnă să nu-ți găsești pacea, liniștea, sensul în lume, deoarece aceste le găsim doar în Hristos. Împlinirea o putem afla doar în Dumnezeu deoarece sufletul nostru e din Dumnezeu. Omul, sub amăgirea diavolului, care este tatăl minciunii și care prezintă lucrurile într-un mod amăgitor, caută să-și umple sufletul cu lucruri finite, de care inevitabil se vor sătura. Ideea ar fi să-și umple sufletul cu infinitul, adică cu Dumnezeirea, care este Binele absolut și de care nu te poți sătura niciodată.

Vedem că există o vrăjmășie ontologică între acest duh al lumii și duhul lui Hristos. În lumea contemporană răul devine tot mai puțin vizibil și cu cât răul devine mai puțin vizibil cu atât corupe mai puternic persoanele și lucrurile. Nil Ascetul arată aceasta în Cuvântul său ascetic: „Nu este văzută fața lui, căci își ascunde viclenia în multe veșminte, fermecând în chip amăgitor prin felul cum se înfățișează la arătare, iar în ascuns întocmind cursa pierzaniei”. Știm din cartea lui Iov că Satana îi poate ispiti pe oameni doar dacă îngăduie acest lucru Dumnezeu. Așadar biruința asupra diavolului este posibilă atâta timp cât omul conlucrează cu harul divin spre a realiza acest lucru. Sf. Antonie cel Mare spune că „ceea ce naște păcatul este negrija și trândăvia oamenilor. Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu; ci prin alegerea de bunăvoie s-au făcut dracii răi, ca și cei mai mulți dintre oameni.”. Tot Sf. Antonie afirmă că răul se naște din neștiința de Dumnezeu.

Pe cât de subtile sunt manifestările răului în lumea contemporană, pe atât de agresive devin. Întocmai precum în episodul ispitirii Evei, minciuna devine tot mai mare în fața oricărei apărări. Este strategia adoptată de către orice propagandă satanică a zilelor noastre. Se caută abaterea de la valorile tradiționale creștine prin orice mijloace disponibile. De la industria cinematografică în care filmele au devenit instrumente de programare a conștiinței colective prin abordarea unor teme precum transumanismul, ocultismul, gândirea magică, crearea unei noi mitologii de super-eroi și extraterestrii, etc , dar într-o cheie total anti-creștină până la influența toxică a noilor media, mai ales în rândul copiilor și a adolescenților, care nu fac altceva decât să creeze o falsă impresie de libertate, să distrugă relațiile interpersonale, să creeze dependențe mai puternice decât drogurile, să distrugă capacitățile intelectuale și să sărăcească complet viața spirituală a oamenilor. Este evident că nu mai trăim într-o societate bazată pe valori creștine și din popularitatea

unor ideologii contemporane nouă precum *cancel culture*. Aceasta reprezintă o ideologie satanică deoarece anulează ideea de pocăință și știm că doar diavolul nu se mai poate pocăi. Pocăința nu mai există, oamenii nu mai cred în dimensiunea ei vindecatoare și te vor crucifica chiar pentru o singură greșală pe care o vor descoperi în trecutul tău. Iar acest lucru devine tot mai ușor de realizat deoarece oamenii își exhibă viața intimă fără nici o rețineră pe rețelele de socializare.

Iadul este locașul îngerilor căzuți. Este absența iubirii și a luminii. Iadul este locul unde nu-i vedem fața celui de lângă noi, este o stare de izolare în care nu ne pasă de celălalt. Această stare o trăim încă de acum, când din mândrie, lipsă de iubire, auto-izolare și ură pierdem orice urmă de lumină dumnezeiască și ne afundăm într-un demonism feroce, întâlnit mai ales în marile centre urbane, și care nu este altceva decât o prefigurare a iadului cel veșnic. În acest sens este elocventă apoftegma Sf. Macarie cel Mare: „Plimbându-se acesta prin pustie, a găsit aruncat pe jos o căpățână de mort. Și mișcându-l cu toiagul de finic, Bătrânul a zis: Tu cine ești? Răspunde-mi! Și i-a vorbit lui căpățâna zicând: Eu am fost arhierul al elinilor care locuiau în acest ținut, iar tu ești Avva Macarie purtătorul de duh. În ceasul în care ți se face milă de cei din iad, aceștia se mângâie puțin. A zis Avvei Macarie: Care este mângâierea? I-a zis lui căpățâna: cât este de departe cerul de pământ, tot atât de mare este focul de sub noi. De la picioare până la cap stând, deci, în mijlocul focului, nu poate vedea nimeni fața celui alt, deoarece spatele unuia este lipit de spatele altuia. Când însă te rogi pentru noi, vede puțin unul fața celui alt. Plângând Bătrânul, a zis: Vai de ziua în care s-a născut omul, dacă aceasta este mângâierea iadului”.

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.
- *The Orthodox Study Bible*, St. Athanasius Academy of Orthodox Theology, 2008.
- *Filocalia*, Editura Humanitas, București, 1999.
- Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Ed. Humanitas, București, 2003.
- Alexandru Buzalic, *Demonologia creștină*, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2010.
- Platon, *Phaidon-Despre Suflet*, Ed. Humanitas, București, 2011.

- Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, Ed. Polirom, București, 2021.
- Sf. Ioan Damaschim, *Dogmatica*, Ed. Apologeticum, 2004.
- Sf. Iustin Popovici, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, Ed. Doxologia, București, 2017.
- Nikos Matsoukas, *Teologia dogmatică și simbolică IV - Demonologia*, Ed. Bizantină, București, 2002.
- Jean Claude Larchet, *Captivi în internet*, Editura Sophia, București, 2018.
- *Patericul Mare - Apoftegmele Părinților pustiei*, Editura Bizantină, 2016.